



## СТРАТЕГИК РЕЖАЛАШТИРИШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

Мустафоев Бахтиёр Рустамович

*Тошкент давлат иқтисодиёт университети ҳузуридаги «Ўзбекистон иқтисодиётини ривожлантиришнинг илмий асослари ва муаммолари» илмий-тадқиқот маркази мустақил изланувчиси*

Бугунги тез ўзгарувчан иқтисодий муҳитда бутун дунё бўйлаб минтақалар барқарор ўсишга эришишда кўплаб муаммоларга дуч келмоқда. Аҳоли сонининг ўсиши, ресурсларнинг тугаши ва атроф-муҳит муаммолари ортиб бораётгани сабабли, минтақавий иқтисодиётлар узок муддатли фаровонликни таъминлаш учун мослашиши керак. Стратегик режалаштириш экологик, ижтимоий ва маданий омилларни ҳисобга олган ҳолда иқтисодий ривожланишни рағбатлантириш орқали минтақаларни барқарор ўсишга йўналтиришда ҳал қилувчи восита сифатида намоён бўлади.

Худудларнинг интеграция жараёнларининг сезиларли даражада кенгайиши шароитида уларни бошқаришга ёндашувларда сезиларли ўзгаришлар рўй бермоқда. Шу билан бирга, худудларни бошқаришнинг мураккаблик даражаси ошиб бормоқда, бу эса янада юқори даражадаги мустақилликка эга бўлиш ва уларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишини ташкил этиш учун ваколатларнинг берилиши фактларининг мавжудлиги билан боғлиқ. Бўлиб ўтган жараёнлар нафақат унинг янги мақоми билан, балки ташқи муҳитнинг ўзгарувчан шароитлари билан ҳам солиштириш мумкин бўлган фаолиятни бошқариш ва худудларни ривожлантиришнинг ўзига хос усуллари шакллантириш талабларини илгари сурди. Натижада, худудларнинг янги мақоми стратегик бошқарув ва режалаштириш усуллари кўллаш заруриятига таъсир қилади, улар худудни ривожлантириш ёки уларнинг комбинациясини стратегик кўриш функциясига эришиш учун ишлатилиши мумкин. Шу сабабли, ҳозирги вақтда худудларни ривожлантиришни стратегик режалаштириш билан боғлиқ масалалар тобора кўпроқ кўплаб олимлар, иқтисодчилар ва сиёсатчиларнинг диққат марказига айланиб бормоқда. Бу жаҳон мамлакатлари ва уларнинг худудлари миллий иқтисодиётини ривожлантиришни бошқариш жараёнида стратегик режалаштиришнинг муҳимлигини таъкидлайди.

Худудларни ривожлантиришни стратегик режалаштириш бўйича олимларнинг мавжуд ютуқларини таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, Плазиак ва Рачвал (2014), компания даражасида стратегик режалаштириш хусусиятларини ўрганиб, бу биз ҳозир қаерда эканлигимизни ва келажакда нимага эришмоқчи эканлигимизни баҳолаш орқали ҳужжатлаштириш ва бизнесингиз йўналишини аниқлаш жараёни эканлигини таъкидладилар.

Албречтс ва бошқалар. (2017) ўтган асрнинг охирида ўз тадқиқотларида стратегик режани ишлаб чиқишда муайян худудни ривожлантириш стратегиясида белгиланган мақсадларга эришиш учун жамоатчилик назорати механизмларидан фойдаланишни ҳисобга олиш кераклигини таъкидлади. Бундан ташқари, маҳаллий ривожланишни бошқаришнинг аниқ воситалари рўйхати иқтисодий, ҳуқуқий ва мотивацион механизмларни ўз ичига олади. Уларнинг биргаликда қўлланилиши худудларнинг прогрессив иқтисодий ривожланишини таъминлашга қаратилган.



Брокс ва Шулитс (2006) стратегик режалаштиришни бизнес стратегияларини шакллантириш санъати, уларни амалга ошириш ва ташкилий мақсадлардан келиб чиққан ҳолда таъсирини якуний баҳолаш нуқтаи назаридан кўриб чиқадилар. Бундан ташқари, стратегик режалаштириш муайян ташкилий мақсадларга эришишни таъминлаш учун турли бизнес бўлимларини, жумладан, бухгалтерия ҳисоби ва молия, илмий-тадқиқот ва ишланмалар, ишлаб чиқариш, маркетинг, ахборот тизимлари, менежмент ва бошқаларни бирлаштиришга қаратилган.

Арабадзхйиев ва бошқалар. (2020) ушбу концепцияни ҳисобга олган ҳолда, стратегик режалаштириш иқтисодий, ижтимоий ва экологик муаммоларни ҳал қилиш воситаси сифатида шаҳар ва минтақавий даражада тез-тез амалга оширилаётганини таъкидлади.

Жерзй ва бошқаларнинг (2019) тадқиқот мақоласида, ҳудудларни муваффақиятли ривожлантириш учун ҳудудларда кучли ўрта синфни шакллантиришни рағбатлантириш сиёсатини ишлаб чиқиш зарурлиги қайд этилди. Шу билан бирга, аҳолининг иқтисодий турмуш даражаси яхшиланган тақдирдагина ўрта синфни ривожлантириш мумкин бўлади, бу эса ўз навбатида ҳудудлараро номутаносибликни бартараф этишни, ҳудудларнинг барқарор иқтисодий ўсишини таъминлашни ва уларнинг иқтисодий салоҳиятидан фойдаланиш учун қулай шарт-шароитларни яратишга қаратилган самарали давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш орқали уларнинг рақобатбардошлик даражасини оширишни тақозо этади. Самарали сиёсатни ишлаб чиқиш, ўз навбатида, унинг аҳамиятини тасдиқловчи пухта стратегик режалаштиришни талаб қилади.

Мазовия вилояти президенти Струзик (Тейшеира ва Бода, 2019 йил) Европа минтақалар кўмитасининг 136-ялпи мажлисида ҳудудларни стратегик режалаштириш муваффақиятли ривожланишнинг бошланғич нуқтаси эканлигини таъкидлади. Узоқ муддатли минтақавий стратегиялар ҳудудларнинг барқарор ривожланишини таъминлаши керак. Шу билан бирга, уларни ишлаб чиқишда сифатли тайёрланган таҳлил ва аниқ ва профессионал тарзда белгиланган узоқ муддатли мақсадлардан фойдаланиш керак (Петруненко ва бошқ., 2020).

Карпенконинг (2016) илмий мақоласида таъкидланганидек, стратегик режалаштириш стратегик мақсадларни аниқлаш жараёнини ташкил қилувчи ва мувофиқлаштирувчи ва минтақавий ҳокимиятлар даражасида ресурсларни кейинги тақсимлаш учун асос бўлган интеграция қилувчи куч сифатида ишлайди. Бундан ташқари, стратегик режалаштириш ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш масалаларига қаратилган, шунингдек, ҳудудларни ривожлантириш стратегиясини яратиш ва амалга ошириш жараёнида менежерлар ва алоҳида ходимлар ўртасидаги ўзаро муносабатларни шакллантириш учун асос яратади.

Барқарор ривожланиш учун ҳудудларнинг интеграцияси ва ҳамкорлигининг аҳамияти кўплаб олимлар томонидан муҳокама қилинади (Арабаджиев ва бошқалар, 2020) кўшимча равишда, уларнинг баъзилари жамоалар ўртасидаги алоқа муҳимлигини таъкидлайди (Романенко, 2016). Шунингдек, барқарор ривожланишни рағбатлантиришда иқтисодий, ижтимоий ва экологик рағбатларни яратиш жараёнини молиявий қўллаб-қувватлаш муҳим аҳамиятга эга (Албретс ва бошқ., 2017).

Клйменко ва бошқалар (2016) стратегик режалаштиришни ташкил этишда мавжуд ёндашувлар бўйича тадқиқот олиб борган ва стратегик режани ишлаб чиқиш



услуги раҳбарлик хусусиятига, режалаштириш объектининг маданиятига, унинг атроф-муҳитининг мураккаблигига, объектнинг катталигига ва ҳоказоларга боғлиқлигини таъкидлаган ва олим бугунги кунда уларнинг стратегик режалаштиришнинг афзалликларидан фойдаланишда қийинчилик туғдиришини таъкидлаган. Шу билан бирга, уни амалга ошириш жараёни, албатта, манфаатдор томонларнинг эҳтиёжларидан келиб чиққан ҳолда ташкилотнинг миссиясини кўриш, аниқлаштириш ва яратиш босқичини ўз ичига олиши керак (Блакелй, 1994).

Метахас (2002) фикрига кўра, ҳар бир ҳудуднинг имкониятларига мослаштирилган агросаноат комплексини ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш стратегик режалаштиришнинг мумкин бўлган йўналишлари орасида жуда муҳим йўналишдир, чунки иқтисодиётнинг қудратли қишлоқ хўжалиги мамлакат учун саноат хавфсизлигини таъминлашнинг калитидир.

Хулоса қилиб айтганда, Ўзбекистон иқтисодий ислохотлар, атроф-муҳитни муҳофаза қилиш ва бошқарув тизимини такомиллаштиришга интилиши билан барқарор ривожланиш сари истикболли йўлдан бормоқда. Мамлакатнинг стратегик жойлашуви ва маданий бойликлари минтақавий алоқалар, барқарор туризм ва иқтисодий ўсиш учун имкониятлар яратади. Бироқ, муттасил муаммоларни ҳал қилиш Ўзбекистон учун янада мустаҳкам ва барқарор келажакни таъминлаш учун доимий саъй-ҳаракатлар, ҳамкорлик ва инновацион ечимларни талаб қилади. Ўз кучли томонларини ишга солиб, мавжуд муаммоларни фаол ҳал этиш орқали Ўзбекистон ўзини минтақада барқарор ривожланиш бўйича етакчи сифатида кўрсатиши мумкин.

### Адабиётлар:

Albrechts, L., Balducci, A., Hillier, J. 2017. *Situated practices of strategic planning – An international perspective*. Routledge, London, UK

Arabadzhyiev, D.Yu., Buryk, Z.M., Barshatska, H.Yu., Huba, M.I., Shashyna, M.V. 2020. Establishing interterritorial cooperation of amalgamated territorial communities as a tool to increase their capacity. *International Journal of Management*, 11(5), 1036- 1044.

Blakely, E. 1994. *Planning Local Economic Development – Theory and Practice*. SAGE Publications, Thousand Oaks, CA.

Brocks, S., Schultiz, A. 2006. *Integrated Regional Development Concepts: A practical guide for the elaboration and implementation of Regional Development Concepts*. BVLEG, Berlin, Germany

Jerzy, M., Ciaian, P., Di Marcantonio, F. 2019. Regional impacts of the EU Rural Development Programme: Poland's food processing sector. *Regional Studies*, 49, 65- 67.

Karpenko, A. 2016. Strategic planning as an instrument of innovative development of the region. *Ekonomika, Finansy, Pravo*, 5, 3-7

Klymenko, V.V., Akimova, L.M., Korzh, M.V. 2016. Regional aspects of middle-class development in Ukraine. *Actual Problems of Economics*, 4(178), 178-188.

Metaxas, T. 2002. Place/City Marketing as a tool for local economic development and city's competitiveness: a comparative evaluation of Place Marketing policies in European cities. *Place Marketing, Local Economic Development and City's competitiveness*. Available at: <http://www.china-up.com:8080/international/case/case/1075.pdf>.



Plaziak, M., Rachwal, T. 2014. The role of entrepreneurship in regional development strategies (based on the Polish National Strategy of Regional Development 2010- 2020). *Europa XXI*, 26, 97-98

Petrunenko, I., Malinoshevska, K., Kliutsa, S., Dukhnevych, A., Demianyshyna, O. 2020. Strategy, economic and legal foundations for the development of agro-industrial complex within the conditions ensuring of food security. *International Journal of Management*, 11(6), 463-475

Romanenko, Y.O. 2016. Place and role of communication in public policy. *Actual problems of Economics*, 2 (176), 25-31.

Teixeira, D., Boda, P. 2019. Regional Development Strategies the key for local and regional governance. European Committee of the Regions. Available at: <https://cor.europa.eu/en/news/Pages/Regional-Development-Strategies-the-key-for-local-and-regional-governance.aspx>